

onymo fuit posterior, decerpta. Codex manus-
criptus Gemblacensis tribuit eos Venerabili Bedæ.
In operibus Rabani Basileæ excusis continentur
et in Commentariis, planeque videntur esse Rabanæ.
Scripserunt quoque in Threnos Origenes, Olym-
piodorus, Theodoretus, Procopius, et postero-
ribus sæculis Lyranus, Hugo et alii multi, inter
quos excellit Paschasius Rathbertus Abbas Cor-
beiensis, qui floruit anno Domini 880. Novissime
Societate nostra scripserunt Martinus Delrio,

Gaspar Sanchez, et Christophorus a Castro (1).
(1) Inter acatholicos interpretes satis luculenter ex parte
scripserunt:

Joann. Henric. Pareau, *Threni Jeremia philologicæ et
criticæ illustrati*. Lugd. Batav. 1700, in-8.

J. Theoph. Lessing, *Observationes in Tristitia Jeremia
prophete*. Lipsiæ 1770, in-8.

J. F. Schleusnerus, *Cura critica et ætymologica in Thre-
nos Jeremia*. Lips. 1783, in-8.

Bessenmüller, *Scholæ in Threnos*. Lips. 1827, part. VIII,
vol. II.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Plangit desolationem Jerusalem, non primam sub Joachin, sed extremam sub Sedecia templo combusto : atque
per antithesin prioris status et felicitatis bona cum malis posterioris, puta excidii et captivitatis confert. Sic
Christus allegorice flevit super Jerusalem vastanda per Titum, Luc. xix, 41.*

1. Quomodo sedet sola civitas plena populo : facta est quasi vidua domina gentium : prin-
ceps provinciarum facta est sub tributo. 2. Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in
maxillis ejus : non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus : omnes amici ejus spre-
verunt eam, et facti sunt ei inimici. 3. Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem
servitutis : habitavit inter gentes, nec invenit requiem : omnes persecutores ejus apprehen-
derunt eam inter angustias. 4. Via Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem :
omnes portæ ejus destructæ : sacerdotes ejus gementes : virgines ejus squalidæ,
et ipsa oppressa amaritudine. 5. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati
sunt : quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus : parvuli
ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis. 6. Et egressus est a filia Sion omnis
decor ejus : facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascea : et abierunt absque
fortitudine ante faciem subsequentis. 7. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ, et
pravificationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat a diebus antiquis, cum cade-
ret populus ejus in manu hostili, et non esset auxiliator : viderunt eam hostes, et deriserunt
sabbata ejus. 8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est : omnes, qui glo-
rificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus : ipsa autem gemens con-
versa est retrorsum. 9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui : deposita est
vehementer, non habens consolatorem : vide, Domine, afflictionem meam, quoniam erectus
est inimicus. 10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus : quia vidit gentes
ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam. 11. Om-
nis populus ejus gemens, et quærens panem : dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocil-
landam animam : vide, Domine, et considera, quoniam facta sum vilis. 12. O vos omnes, qui
transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus : quoniam vindemiavit
me ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui. 13. De excelso misit ignem in ossibus meis,
et erudit me : expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum : posuit me desolatam,
tota die mœrere confectam. 14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum : in manu ejus convo-
luta sunt, et impositæ collo meo : infirmata est virtus mea : dedit me Dominus in manu, de
qua non potero surgere. 15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei : voca-
vit adversum me tempus, ut contereret electos meos : torcular calcavit Dominus virgini filiæ
suæ Juda. 16. Idcirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas : quia longe factus est a me
consolator, convertens animam meam : facti sunt filii mei perditii, quoniam invaluit inimicus.
17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam : mandavit Dominus adversum
Jacob in circuitu ejus hostes ejus : facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.
18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi : audite, obsecro, universi po-

(1) In isto primo capite quod præsertim Hierosolymæ
calamitates complectitur : primo, Propheta descriptione
generalia utens, primo, interrogat de urbis solitudine, in-
colarum luctu sine solatio, multorum exilio, et paucorum
frequentia in sacris, 1-4 ; secundo, respondet, atque hæc
mala tribuit peccatis tanquam causa, 5-8 ; tertio, suppli-

puli, et videte dolorem meum: virgines meae, et juvenes mei abierunt in captivitatem. 19. Vocavi amicos meos, et ipsi deeeperunt me: sacerdotes mei et senes mei in urbe consumpti sunt: quia quaesierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam. 20. Vide, Domine, quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: foris interficit gladius, et domi mors similis est. 21. Audierunt quia ingemisco ego, et non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, letati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, et fient similes mei. 22. Ingradiatior omne malum eorum coram te: et vindemia eos, sicut vindemias tu me propter omnes iniquitates meas: nulli enim gemitus mei, et cor meum mœrens.

Triphici
docere
spoliata
est Jeru-
salem.

1. QUOMODO. — Vox est non inquirentis, sed admirantis et obstupescens ad tantam tantae urbis et reipublicae cladem et eversionem, sicut dixerat Jeremias cap. xviii, 46: « Omnis qui praeterierit per eam obstupescet, et movebit caput suum. » Porro in hac clade admiratur Propheta tam calamitosam, et pene incredibilem status mutationem in rebus omnibus, sed maxime in tribus in quibus elucebat Hierosolymae majestas, scilicet primo, in populi frequentia, quae jam redacta est ad solitudinem; hoc est enim quod ait: « Quomodo sedet sola civitas plena populo. » Secundo, in regis et magistratum prudentia, qua gentibus antea quasi domina praecellebat, jam illis est viduata. Unde ait: « Facta est quasi vidua domina Gentium. » Tertio, in imperio quo multis nuper solebat imperare, jam Chaldaeis servit, et pendit tributum; hoc enim est quod tertium *aleph* versus concludens dicit: « Princeps provinciarum facta est sub tributo, » q. d. Fierine potuit ut magnifica et inelyta Jerusalem, civitas sancta, Syriae emporium, paradisi Asiae, ocellus Orientis, mundi regina, religionis arx, fidei fax, sacerorum column, Ecclesiae columna, thronus Dei, deliciae hominum et Angelorum, a Deo et Chaldaeis profanaretur, everteretur, combureretur? ut tot miliones hominum qui in ea erant, ad tam paucos, viles et pauperes animas redigerentur? ut David, Salomon, Ezechias, Josias, alique illustrissimi, ejus reges et principes in hoc regni deliquo una omnes quasi interiret? ut amplum illud et nobile Salomonis imperium conideret, et serviret Chaldaeis?

SEDET. — Loquitur primo de Jerusalem quasi de matrona valde afflicta et mœrente: haec enim praemore et debilitate ac pudore (si violata sit, ut hic violata erat, Jerusalem cum templo) solet sedere et plorare. Potest tamen, secundo, eam Maldonato sedet accipi pro jacet: sedere enim, ut et aliter in Scriptura subinde non certum situm sig-

cat. Denique et proponit tum hostium sacrilegam audaciam, tum extremam populi penuriam, 9-11.

SECTIO. — Ipsi Hierosolyma per prosopopoeiam, primo, exagorant suam afflictionem, 13, 13; secundo, agnoscent justitiam Dei hostes et mala, nullo relicto solatio, sibi immitentis, 14-19; tertio, postulat sibi solatium, et hostibus excidium, 20-22.

nificat, sed tantum praesentiam, ut idem sit quod adesse et esse praesentem, sive quis stet, sive jaceat, sive jaceat, q. d. Quomodo Jerusalem jacet prostrata, quae prius stabat, imo veterem supra omnes gentes erigebat? Sic dixit cap. xlviii, 18: « Descende de gloria, et sede in siti (in loco arido et situloso), habitatio filiae Dibon. » Sic Vespasians devicta Judea eundi fecit omnium, in qua Judea quasi mulier pingebatur sedens, et incumbens palmae. Palma enim est insigne Judaeae, quia ejus est ferax.

SEDET SOLA CIVITAS. — « Sola » primo, quasi deserta a civibus suis, ideoque lugens; secundo, quasi de solio gloriae et regni dejecta; tertio, quasi menstrua, et ob menstrua polluta et immunda, sic enim Jerusalem vocatur vers. 17, aut quasi leprosa (leprosi enim extra castra et urbes soli debebant) et separata a consortio et tutela Dei et Sanctorum, ideoque quasi projecta et excommunicata.

FACTA EST QUASI VIDUA. — q. d. Jerusalem quasi vidua orbata est primo, rege suo, scilicet Sedecia jam capto; secundo, pontifice, scilicet Saraia jam a Chaldaeis occiso; tertio, aliis principibus et magistratibus jam pariter vel occisis vel captis. Hi enim sunt quasi mariti reipublicae, quae is ablati fit quasi vidua. Hic sensus maxime innatus est et genuinus.

Secundo, « vidua, » quia derelicta est a Deo qui Synagoga erat maritus, inquit Rupertus, Bonaventura et Dionysius unde ait quasi quia maritus ejus, puta Deus, non est mortuus, sed eam tantum ut adulteram repudiavit, praedaeque Chaldaeis exposuit.

Tertio, « vidua » opponitur voci *domina Gentium*: hebraice enim est *רַבִּינָה אַבְבִּי*, *abbati baggini*, id est magna, id est multa gentibus, q. d. Jerusalem, quae antea frequentabatur a Gentibus, tam proselytis et ad judaismum conversis, quam gentilibus, mercium, sapientiae, alicujus de causa ad eam, quasi ad nobilissimum emporium confluentibus, jam his viduata est. Ita Chaldaeus et Origenes. Unde hebraice vidua vocatur *אַלְמָנָה*, *almama*, id est ligata, et silens, id est serva, quae antea erat domina. Vidua enim videtur habere ligatas manus, aequa ac os, ut se in iudiciis tueri, susque injurias propalare non possit; sed omnium

calumniis et rapinis videtur exposita, dataque in praedam, quia ejus tutor et vindex, puta maritus, oblit. Talis erat hic Jerusalem.

Nota « quasi, q. d. Jerusalem non est proprie femina et vidua, sed illi similis civitas. Rursus non est plana viduata et desolata, quia post 70 annos captivitatis rursus Dei ope et nutu replebitur copia laeti principum et indigenarum, quam gentium ad eam confluentium. Alii « quasi » exponunt, q. d. Jerusalem non est vere vidua, sed quasi, quia est mœcha et adultera. Sed hoc subtilius est quam solidius; agit enim de poena, non de culpa Hierosolymae.

PRINCEPS PROVINCiarUM FACTA EST SUB TRIBUTO, — q. d. Jerusalem quae sub Davide et Salomone dominata est Philistaeis, Moabitibus, Syris, Ammonitis, Idumeis, aliisque gentibus et provinciis, ut patet II Reg. viii, et III Reg. ix; nunc servit Chaldaeis barbaris et infidelibus, iisque pendit tributum.

Nota: Tributum vocatur hebraice *מַס*, *mas*, a radice *מָסַס*, *masas*, id est liquefecit; significat ergo *mas* non tantum censum et facultatibus, sed omnem contributionem, omneque onus personale, quo tributarius in servitute alicujus se suaque omnia insumit, liquefacit et exhaustit: quod fit, cum verbi gratia quis damnatur ad agros et vineas colendas, ad fodinas metallicas, ad lateres formandas, ad onera bajulanda, etc., ut contigit Hebraeis in Aegypto, *Erodi* t.

Allegorice, Synagoga fuit typus Ecclesiae; dicitur ergo nunc de Ecclesia quae olim in Graecia, Asia, Aegypto, Africa, Anglia, Scotia, Hollandia, Dania, Suecia floruit; jam vero Turcae aut haereticis jugum patitur: « Quomodo sedet sola civitas? » etc.

Haec hosc threnos Africa a Wandalis arianis afflicta adaptat Victor Uticensis, in fine lib. III *Histor. Wandal.*: « Adestote, ait, angeli Dei mei, et videte Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam; tantis ordinibus sacerdotum ornatam, nunc sedentem viduam et abjectam. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus. Egressus est a facie ejus omnis decor, etc. Deprecamini, Patriarchae; orate, sancti Prophetae; estote, Apostoli, suffragatores ejus. Praecipue tu, Petre beate, quare siles pro ovibus tuis? Tu S. Paule Gentium magister, cognosce quid Wandali faciunt arianis, et filii tui gemunt legendo captivi. »

Tropologicè, anima plena populo, id est probis cogitationibus et affectionibus quasi civibus, per peccatum suis orbatur et desolatur. Secundo, domina gentium, id est victorum et passionum, quas ratione regat et Dei timore, jam omni hoc dominio, imo et Deo, et rationis imperio viduata est. Tertio, princeps in provinciis, id est animi sui potentis et membris imperans, facta est manducium daemonis: « Tot sceptris serviens quot dedita est vitibus, » inquit S. Hieronymus,

quibus dat tributum, cum iis omnes suas opes et vires impendit et exhaustit. Sceptrum ergo habet superbia in anima impii; sceptrum quoque habet avaritia, libido, ceteraque vitia: tot tyrannis servit impius quot vitibus obtamperat. Nam sceptrum et dominium rationi eripit, illudque tradit concupiscentiae, perinde ac si quis reginae optime coronam detraheret, eamque meretricis petulantissima capiti imponeret: regina enim est ratio, meretrix est concupiscentia. Ita S. Chrysostomus, homil. 41 in *epist. ad Romanos*. Unda S. Augustinus, tract. 41 in *Joan.*: « Tolle, inquit, peccati regnum, noli dare concupiscentiis tuis vires: sequendo eas, vires eis addis; dando eis vires, quomodo vines, quando contra te inimicos nutris viribus tuis? » Huic ergo anime peccatrici Jeremias, id est praedicator commiserandus et admirandus dicit: « Quomodo sedet sola civitas plena populo? facta est quasi vidua domina gentium, » etc. De gravitate peccati vide dicta *Jeremia* II in proemio.

2. FLORANS FLORAVIT. — Primo, R. Salomon putat hac geminatione duplicem ploratum significari, unum ob templi, alterum ob urbis eversionem. Verum dico esse hebraismum. « Florans ploravit, » id est, continuo et effuse ploravit, scilicet urbs Jerusalem, id est pauci ejus reliqui Hierosolymis a Nabuchodonosore. Secundo et simpliciter, urbi ipsi per prosopopoeiam, ad pathos datur hic vita, vox, ploratus, etc., quia urbi tribuit personam matrone olim felicitis et gloriae, nunc vilis, miseræ et plorantis, ut dixi vers. 4.

IN NOCTE. — Chaldaeus sic explicat: Cum Moses, inquit, exploratores in terram promissionis misisset, lique retulissent terram esse aditu difficilem, Judaei ea nocte praeter tristitia ploraverunt: quibus Deus iratus praecipit ut ea nocte futuram templi vastationem dederent. Sed haec sunt Judaeorum fabulae. Ploravit ergo Jerusalem « in nocte, » id est in calamitate, cujus symbolum est nox, inquit Rabanus, S. Thomas et Lyranus.

Secundo, « in nocte, » quia nocte dicit nona mensis Ab, capta est Jerusalem; quomohrem tunc cepit ejus ploratus. Ita aliqui Hebraei, et id ipsum quoque insinuat Chaldaeus, imo Scriptura, *Jerem. lii, 7*.

Tertio et simplicissime, « in nocte, » quia nox ob silentium, solitudinem, vacationem a labore, tranquillitatem, collectionem et contractionem animi, aptior est meditationi, compunctioni et lacrymis. Ita Origenes, Isidorus, S. Thomas et alii. Alludit ad vocem *vidua*: sic enim vocavit Jerusalem, vers. 1; nam vidua solet noctu maxime, mariti et socialis thori recordari, suamque viduitatem experiri ac deflere, ut ait sponsa, *Cant. iii, 1*: « In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea. »

Quarto, addit Sanchez novam rationem: Quia, inquit, sicut servis nefas erat queri de domino imperio, licet crudeli et acerbo; sic etiam

coram lugere, aut animi languorem ostendere, capitale erat crimen. Sic coram Ariovisto rege « nemini in dolore summo mulire, nedum lacrymari licuit, » ait Cæsar lib. I *De Bello Gallico*. Ita Jerusalem hic subacta et serva coram Chaldeis interdum plorare non audebat: plorat ergo nocte. Sic apud Sophoclem Electra felicem vocat Nioben, cui plorare filiorum mortem permissum est.

LACRYMÆ EJUS IN MAXILLIS EJUS, — scilicet herent et perennant, *q. d.* Jugiter lacrymatur, juges lacrymarum rivi ex oculis per maxillas ejus decurrunt; ut non curet eas abstergere, quia novæ semper affluunt, aliæque aliis continuo succedunt. Aliter Hugo et Sanchez, *q. d.* Herent in maxillis ejus lacrymæ, quia barbari Chaldei non permittunt ei otium, ut faciem abluat; aut potius, quia ipsa, cum sit tota in luctu, non laborat de cultu et munditie, sed perennibus lacrymis luctum præ se fert et proficitur.

NON EST QUI CONSOLTER EAM. — Hoc ei ad cumulum doloris accedit, quod non habeat consolantem. Cum enim tristitia sit quasi onus quoddam infirmum animum prægravans; ubi amici lugenti condolent, videntur eum quasi juvare in onere portando, ipseque alleviatur sentiens se non solum onus suum portare, præsertim quia inde videt se ab eis amari, ex quo tacita quadam delectatione afficitur, que tristitiam minuit. Ita ex Aristotele S. Thomas, II II, *Quest.* XXXVIII, art. 3.

Hinc et S. Gregorius, lib. V *Moral.* cap. III, ait: « Laborantis visitatio est laboris sublevatio, » multo magis dolentis visitatio et consolatio, est doloris sublevatio. Quocirca David in persona Christi queritur, *Psal.* LXVIII, 21: « Sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit: et qui consolaretur, et non inveni. » Et in inferno una « maximis damnatorum penis est, quod neminem in celo, vel in terra habeant, qui extremis eorum tormentis vel nutu compatiatur; sed omnes laudent in eis justum Dei iudicium, eosque his et majoribus penis dignos esse censeant.

EX OMNIBUS CHARIS EJUS. — *Primo* chari et amici Hierosolymæ hie vocantur sacerdotes et prophete, ait Hugo. *Secundo*, gentium idola que colebant, et in quibus sperabant Judæi: cum his enim quasi amatis suis fornicata fuit Jerusalem; sed jam in excidio ab hisdem fuit deserta et derelicta. Ita Rabanus. *Tertio*, hi chari sunt angeli custodes, inquit S. Bonaventura et Dionysius. *Quarto*, planius Origenes: Chari Hierosolymæ, inquit, sunt vicini Judæi aliarum urbium. *Quinto*, Olympiodorus sic explicat, *q. d.* In excidio Jerusalem alter alterum, amicus amicum non est consolatus, quia æque omnes fuerunt desolati. *Sexto* et aptissime, chari et amici Hierosolymæ hie vocantur gentes vicinæ, et amicæ antea Judæis, nunc inimicæ; quia cum Chaldæis vastarunt Judæos. Tales fuerunt Idumæi et Ægyptii. Hi enim hujus matronæ, scilicet Hierosolymæ, fuerunt

amasi, ut dicit Jeremias cap. IV, 30, quia eam quasi adulteri ad sua idola et vitia pertraxerunt: nunc vero hostes effecti eam per excidium viduam factam deserunt, imo spernunt, irident et impugnant. Ita S. Thomas, Hugo, Bonaventura, Lyranus et Dionysius. Hæc enim justa est pena meretricum et adulterarum, ut mel eis vertatur in fel, amasi in hostes, adulatores in irrisores.

Idem tropologicè contigit animæ peccanti; hæc enim cum creaturis et voluptatibus fornicata, mox ab hisdem amarorem, horrorem, nauseam, aliosque corporis et animi cruciatu, justo Dei iudicio perperitur, præsertim in morbo et morte. Idipsum duabus pulchris parabolis Barlaam clare representat regi Josaphat apud Damascenorum, cap. XIII et XIV *Histor.* eorundem.

3. MIGRAVIT JUDAS PROPTER AFFLICTIONEM. — Chaldæus, Vatablus, Dionysius et Isidorus sic vertunt: Abiit Judas in captivitatem, eo quod ipse afflixit pupillos et viduas, et cum dicitur tractavit servos Hebræos, nec eos statim a lege et Deo tempore liberis dimisit, ut patet *Jerem.* XXXIV, 14 (4).

Secundo, Lyranus et Rupertus: « Propter afflictionem, » inquit, hoc est, ut affligeretur et serviret Chaldæis propter peccata sua.

Tertio, Origenes: « Propter afflictionem, » inquit, hoc est quia afflixit, id est deiecit se, et servavit peccatis.

Quarto, optime Rabanus, Hugo, S. Thomas, Dionysius et Isidorus sic explicant, *q. d.* Judas, id est multi Judæorum, ut afflictionem, onera, tributa, servilia ministeria in aggeribus construndis, agris colendis, lateribus et calce comportandis, castris purgandis et muniendis, que quasi mancipia subituri erant, aut jam subibant, uti subierant in Ægypto, *Exodi* I et V, ut, inquam, servitatem tantam, tamque variam, duram, et multiplicem Chaldæorum effugerant; migrarunt partim ante excidium Jerusalem, partim in illo, et post illud, ad vicinas gentes, scilicet Ammon, Moab, et præsertim Ægyptios: sed nec ibi invenit requiem, quia Chaldæi persequentes ibidem apprehenderunt eam, id est eos, puta Judæos: de his enim loquitur nunc masculine, quasi de viro et populo; nunc feminine, quasi de matrona: talis enim est urbs et gens.

OMNES PERSECUTORES EJUS APPREHENDERUNT EAM INTER ANGSTIAS, — in loco periculoso undequaque septo ut effugere non posset, *v. g.* in arcto utriusque muris concluso; sic enim erant Judæi fugientes

(4) Recte post C. B. Michaelen monet filius Joannes Davides, hic non esse de deportatione in Babyloniæ servitutem, sed de migratione ad finitimos gentes, et discretionem patriæ gravi servitute oppressæ, ac sub imperio Chaldæorum, qui Judæam invaserant, ingreßerunt. (Porro minime parvum fuisse numerum eorum Judæorum, qui ut ferocientis hostis tyrannidem effugerent, ad Moabitæ, Ammonitæ, Idumæos et in alias plures regiones migraverant, colligitur ex *Jerem.* XL, 11. (Rosenmüller.)

tes in Ægyptum: nam neque in Judæam redire poterant, quia ipsa a Chaldæis tenebatur; neque in Ægypto manere, quia ab hisdem vastabatur Ægyptus. In his ergo verum erat istud:

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Et istud:

Cinereæ vitans in prunis incidit.

Nota in Hebræo pulchram et nervosam paronomasiam. Nam מצרים *Mitsraim*, quod significat angustias, alludit ad מצרים *Mitsraim*, id est Ægyptus, *q. d.* Migrarunt Judæi in *Mitsraim*, id est in Ægyptum, quasi in *metsarim*, id est in angustias suas, tanquam mures in muscipulam suam, scilicet in Chaldæorum captivitatem et gladium, qui eos ibi comprehendit. Hoc eis prædixerat et minatus fuerat Jeremias, cap. XLII, 11, et cap. XLIII, XLV et XLVI.

Tropologicè, multi ab Ecclesia fugiunt ad hæreticos, propter arctam servitutem mandatorum Ecclesiæ; sed et ibi in majores incidunt perturbationes animæ et conscientiæ. *Secundo*, anima pia cum a Deo affligitur, si eum fugere velit, in majores incidit afflictiones: dum enim crucem unam exiit, aliam graviolem incurrit. *Tertio*, Religiosus qui fugit labores Religionis, in seculo majores invenit angustias conscientie cruciantis, amorem et curam; item afflictiones ac tentationes a carne, mundo et demone.

4. VIA SION, — id est via ad templum quod erat in monte Sion. Ita Origenes, Hugo, Lyranus et Dionysius. *Secundo* et melius, Sion, id est Jerusalem, cuius portæ pars erat arx et mons Sion. Ita Theodoretus, Hugo, S. Thomas et Bonaventura. Hæc via ad Jerusalem lugent metaphoricè, id est deserte sunt et desolatæ, sicut prata rident, cum florent. Cives enim civitatis, et turbæ viarum sunt quasi anima et vita: unde his submotis videntur lugere et emori. Aliter Lyranus: Via, inquit, lugent, id est graminæ et herbarum copiosam, quasi comam instar lugentium produxerunt, eo quod nullius vestigio tererentur. Verum lugentes apud Hebræos, in luctu comam non alebant, sed tondabant, ut patet *Job* I, 20, *Jerem.* VII, 29, *Micheæ* I, 16 (4).

Secundo, via Jerusalem lugent metonymicè, quia luctum excitant considerantibus tum veterem frequentiam et concursum ad solemnitates, scilicet Paschæ, Pentecostes et Tabernaculorum, quibus omnes Judæi non tantum ex Judæa, sed ex toto orbe confluebant Hierosolymam; tum præsentem, eversa urbe et templo, solitudinem.

OMNES PORTÆ EJUS DESTRUCTÆ. — Portæ serviunt *primo*, ad speciem et decorem urbis; *secundo*, ad

(4) J. D. Michaelis inde quod *v. g.* Sion lugere dicuntur ob defectum eorum qui ad festa veniunt, colligit urbem et templum tunc adhuc stansse, sed festa parum fuisse frequentata. Sed nihil obstat, quin minus et de urbe flammis vastata illud dici possit. (Rosenmüller.)

munimen: unde olim erant alæ et munitæ quasi aeres; *tertio*, ad senatum et judicia: hæc enim olim iudices peragebant in portis, quia ad eas liber omnibus tam indigenis quam exteris erat accessus; *quarto*, ad nudinas, festa, ludos, omnemque populi panegyrim et conventum. In portis ergo destructis, hæc omnia pariter destructa et eversa esse significat. Unde cap. V, 14 ait: « Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium. » Ita S. Thomas.

SACERDOTES EJUS GEMENTES, — quia munere suo amoti sunt; vel potius, ut Chaldæus, quia cessant sacrificia eorum et sacra omnia: dum enim ea vigerent, sacrificantes hymnos et psalmos cantabant ac jubabant; nunc iis ablatis, silent et gement.

VIRGINES (quæ in urbis et templi festis solebant choros ducere, et Dei laudes canere, I *Reg.* XVIII, 6, jam) **SQUALIDÆ** — sunt; hebræicè נָרוּת *nugot*, id est afflictæ.

Allegoricè virginæ sunt sanctimoniales, allæque que virginitatem Deo dicantur; hæc squalent cum a pristina puritate et secessu deficiunt, atque mundanas familiaritates, urbanitates et colloquia sectantur, itaque faciem suam a Deo sponso suo ad homines convertunt.

Secundo et adæquate, virginæ qualibet Hierosolymæ, quæ antea mire formosæ erant, ac nilis et cultus studiosissimæ, jam in barbarorum Chaldæorum potestatem redactæ, eorumque ancillæ factæ, multæ etiam ab eis violatæ, lugent et squalent. Hoc est quod Sionidis superbis et compulsi minatus est Isaias, cap. II, vers. 24: « Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona fomiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium. » Quocirca « ipsa, » mater Jerusalem, suarum filiarum amantissima, videns earum squalorem et sordes, tota est « oppressa amaritudine.

Tropologicè via ad vitam, virtutem et eorum sunt virtutes, fides, justitia, misericordia, etc.; hæc lugent, quia ab hominibus deserte et neglectæ sunt.

Secundo, portæ, id est sensus destructi sunt, cum per eos hostis, peccatum et mors, intravit in animam.

Tertio, sacerdotes gement, id est mens et splendor, quæ solebant offerre Deo meditationes, oblationes et preces; jam peccato obruta gement, easque negligunt.

Quarto, virginæ, id est pure et cælestes cogitationes squalent; hinc omnia amara sunt peccatori.

Rursus, portæ Jerusalem sunt virtutes animæ. Porta fundamenti est humilitas: porta excelsa in monte Sion est charitas: porta templi est religio: porta vallis est cognitio Creatoris per pulchritudinem creaturarum; in hac sunt due valvæ, una creaturæ, altera Creatoris; porta serquillini est confessio, per quam emittuntur sordes animæ;

porta fontis est effusio lacrymarum: porta gregis est cura pascentium animæ suæ et suorum: porta piscium est temperantia et observatio jejuniorum: porta æquorum est robur et alacritas ad pugnam: contra *lostem*: porta orientalis est fides: porta fletus est consideratio fragilitatis humanæ: porta angustis est mutua beneficentia: porta media est mediocritas. Hæc omnes destruantur per peccatum.

5. FACTI SUNT HOSTES EJUS IN CAPITE. — id est in caput, *q. d.* facti sunt hostes superiores, et dominantur Hierosolymis: Solymitæ vero, olim rerum domini, nunc abjecti sunt, factique in caudam: sunt enim mancipia Chaldeorum.

Sic tropologie anime peccatrici dominantur hostes, puta demones et concupiscentiæ. Audi S. Gregorium, lib. I *Moral.* XIX: « Facti sunt hostes in capite, quasi dicit: Cum bonum opus non bona intentione sumitur, hinc adversantes spiritus ad ipso cogitationis exordio principantur: tanquam eam plenus possident, quanto et per initium dominantes tenent. » Ubi S. Gregorius per *caput*, tropologie accipit initium actionis et intentionis. Nam, ut ait S. Bernardus, lib. *de Precept. et dispens.*, « bonum opus prorsus condemnatur intentione prava. » Sicut enim ex lutulento puteo quidquid exit turbulentum est: sic ex animo corrupto nil nisi corruptum egreditur.

IMBICI EJUS LOCUPLETATI SUNT — Hierosolyma spoliis Hebræorum est *לרוב סודא*, id est prosperitas sunt, felicitas eam expugnarunt et dissiparunt, itaque ex spoliis ejus locupletati sunt.

QUI DOMINUS LOCUTUS EST. — id est, hæc ipsa comminatus est Judæis, si ab eo ejusque lege defleerent, per Moysen, *Deut.* XXVIII, 13, et *Levit.* XXVI, et alibi: et nunc recenter per me Jeremiam, per Isaiam et alios prophetas. Septuaginta, Chaldeus et Vatablus verunt: *Quia Dominus afflixit vel humiliauit eam*, Hebræorum enim *הגה* deducunt s. *הגה*, id est doluit et dolere fecit. Noster vero *haga* proprie dicitur ab *הגה* *haga*, id est meditatus est, missusvit, locutus est.

PARVULI ETI (qui vix fari et incedere ceperant, quibusque proinde hostes, hoc barbari, parere solent) DUCTI SUNT IN CAPTIVITATEM ANTE FACIEM TRIBULANTIS, — ante hostem Chaldaeum, eos quasi peccora agentem et minantem in Chaldaeum. Hic enim eos, non quasi pastor, sed quasi prædo, abripere cogitabat vel occidere.

Tropologie, parvuli in fide vel religione, devocuntur in captivitatem, cum seniorum peccatis et pravæ exemplis in dissolutionem et scelera abducuntur.

6. ET EGRESSUS EST A FILIA SION OMNIS DECOR EJUS. — Nota primo: Filia Sion est Jerusalem, quia ipsa erat in valle, et velut sub protectione arcis et montis Sion, quasi matris suæ. Ita Lyranus et Hugo.

Secundo, Origenes et Chaldeus: Filia, id est cæcus et plebs, que in urbe Sion, quasi foetus in matris utero, continebatur.

Tertio et optime, Jerusalem urbs pulcherrima dicitur « filia, » quia Hebræi urbes pulchras et dilectas, metaphorice vocant filias. Sic filia Babylonis est urbs Babylonis, sive ipsa Babylon forma et amabilis quasi filia.

Decor, — id est, primo, regnum, aiunt Hebræi et Vatablus; secundo, Lyranus, regnum, et sacerdotium; tertio et plenius, S. Thomas, Hugo, Dionysius et Bonaventura, « omnis decor, » id est omnis ornatus et templi, et domorum, et civium, et magistratus, et sacerdotum, et virginum, et pollicæ rerumque omnium.

FACTI SUNT PRINCIPES EJUS VELUT ARIEYES. — Legit Interpres *אריים* *arim*, id est arietes: jam aliis punctis legunt *אריים* *arimim*, id est quasi cervi, scilicet timidi et fugaces, facti sunt Sodecias et principes Juda. Ita Chaldeus et Pagninus. Eam ob causam Achilles, objurgans Agamemnonem apud Homerum, ait eum habere cor cervinum, id est esse timidissimum. Noster melius vertit, « arietes non habentes pascua, » id est sine cibo et pasto, *q. d.* Principes Hierosolymæ, quasi arietes emaciati, fame et lassitudine fuerunt confecti, cum in Babylonem captivi abirent, ita ut, Chaldeis ad gradiendum festine impellentibus, vix possent ingredi. Ita Origenes, Hugo, Lyranus et Dionysius.

Tropologie, anima est filia Sion, id est speculationis, et filia Sion, id est culti civis, que ante per meditationem segebat lac Angelorum, jam per peccatum perdidit omnem decorem virtutum, quo Deo et Angelis placebat præ omnibus creaturis: anima enim ornata gratia Dei, est regina pulcherrima, superans omnem naturalem pulchritudinem Angelorum omniumque creaturarum. Ratic est, quia per gratiam firmus a divine consortes nature, « ut ait S. Petrus, » ac per consequens excellentissima et proxime participans supernaturalem et summam Dei pulchritudinem, que omnem naturalem et creatam in immensum transcendit. Vide hæc sponsæ pulchritudinem in *Cant. Cantorum* descriptam. Secundo, principes, id est ratio et voluntas, in ea præ fame rerum spiritualium lesa deficient. Hinc tertio, quo demon eas impellit, eo cogitatione et affectu feruntur: carent enim viribus et fortitudine resistendi; hæc enim habebunt a gratia, qua jam sunt spoliati. Hæc tum omnibus, tum maxime prelati conveniunt: hi enim quasi arietes gregem debent præire, ducere, defendere, et pascere verbo et exemplo; sed si ad pascua voluptatum abeunt, ab hoste a tergo urgente minantur ad famem et mortem spiritus tum sui, tum suorum. Ita S. Hieronymus.

7. RECORDATA EST. — Hebræi et Vatablus verunt satis apposite: *Recordata est Jerusalem in diebus afflictionis suæ, in quibus dabit penas prævaricationis suæ, omnium desiderabilium suorum; quorum possessione olim exultabat, nunc eorundem amissione cruciatur, quasi dicit: In diebus afflictionis suæ recordata est antiquæ prosperitatis*

suæ, auxitque illi dolorem recordatio, ut *Psal.* CXXXVI, 1, dicitur: « Super flumina Babylonis illic sedimus et levimus, cum recordaremur Sion. » Sed Septuaginta, Chaldeus et Noster verunt in genitivo, « recordata est dierum afflictionis suæ. » Verba ergo hujus versus involuta, ita ordinanda et exponenda sunt, *q. d.* Jerusalem recordata est primo, dies hosce præteritos, in quibus perfecte afflicta est; videlicet cum caderet populus in manus Chaldeorum absque auxiliatore: est enim hoc ejus vulnus recens, et quasi adhuc stillans et vivum. Secundo, recordata est simul cause tantæ calamitatis, videlicet suæ prævaricationis. Tertio, denique recordata est omnium desiderabilium ornamentorum, que in urbe et templo fuerunt a tempore Salomonis. Cogita ergo quam tristis sit, cum se omnibus videt spoliatam, quamque se cruciet, quod tanta Dei beneficia non pluris fecerit et custodierit. Ita Paschasius, Lyranus et Dionysius.

Lyrimachus rex cum præ sibi se cum exercitu hosti tradidisset, hausta aqua exclamavit: « Dii, inquit, boni, quam exiguæ voluptatis causa quantum regnum amisi, et ex rege me servum effeci! » Idem dicit Jerusalem: idem dicit anima penitens.

Nota primo: Pro prævaricationis, hebræice est *מורד* *merudim*, quod Vatablus proprie vertit, *rebellionis*, scilicet in violanda Dei lege et colendis idolis. Sed Septuaginta verunt, *ἀπειθήν*, id est *expulsionum suarum*, hoc est, ut Pagninus vertit, *indigentiarum, vagationum et transmigrationsum suarum*; nimirum hi *in merudim*, id est rebellionem, sumunt melonymice pro pœna rebellionis, que fuit exsilium, et dispersio per gentes.

Nota secundo: Per desiderabilia intelligit opes et delicias, quas quisque in exilio jam amissas recordatur et lugeat. Secundo, ut Vatablus, desiderabilia hæc sunt regnum, sacerdotium, pax, victoria, prophetiæ cæteraque ornamenta illius populi; uti et templi, puta festa, oblationes, sacra vasa, vestes, etc. Hebræi *et cum caderet populus*, referunt ad sequentia, tunc *hostes deciderunt sabbata ejus*. Melius Romana, Septuaginta, Origenes et alii referunt ad præcedentia, *q. d.* Recordata est Jerusalem dierum afflictionis, etc., tunc, cum hostili gladius in populum impune grassaretur, nec esset qui ei ferret auxilium; eoque hostis ei, ejusque festis et religioni petulanter illuderet.

Videntur EAM HOSTES (Chaldei, inquit Hugo et Dionysius. Melius a Castro, *hostes*, scilicet vicini Idumæi, Moabitæ et Ammonitæ): ET PERSEVERANT SABBATA EJUS, — id est omnia festa, cultum et religionem Judæorum. Ita Latini omnes. Videtur ergo Chaldei irrisisse tum circumcisionem, aliosque Judæorum ritus; tum proprie cultum sabbati, quod nimirum Deum colerent sacro hoc otio; adeoque eos coegisse ut in sabbatis æque, imo magis laborarent quam aliis diebus profanis. Sic enim Gentiles Judæos ridebant, quod septimam diem, ac consequenter septimam temporis et vitæ

partem otioso transigerent; indeque eos vocabant Sabbatarios. Audi Juvenalem, *satyra* 5, Judæum depingentem:

Cui septima quæque fuit Iux
Ignavæ, et partem vitæ non attingit ullam.

Vide que dixi de sabbato, *Deuter.* v, 12.

Verum Hebræi et Græci *et sabbata* accipiunt appellative, veruntque cessationes, vacationes, vacationes, quod scilicet jam essent omnia negotia commercia, lites, nundinæ, etc., in Jerusalem, ut minatus fuerat Dominus, *Levit.* XXVI, 33, vel, ut Chaldeus, quod casset jam felicitas et lætitia, qua prius ex bonis suis fruebatur. Septuaginta verunt, *et peroratio*, id est in *habitatione ejus*, scilicet solitaria, id est in ejus solitudine, vel in ejus transmigrationse.

Tropologie, anima penitens dum videt ob peccata se affligi, vel a vitis, vel a vite arumnis, gemit dum recordatur tum peccatorum, tum felicitatis ante adæ, atque virtutum et beneficiorum Dei que perdidit, instar S. Job cap. XXIX, vers. 2, quod hostis ex templo anime suæ rapuerit altare thymiamatis, id est sacrificia et orationes; et candlelabrum luminis, id est intelligentiam rerum divinarum; et mensam panum propositionis, id est virtutem elemosynæ; et alta vasa, id est virtutes: tum denique quod demones rideant ejus religionem et cessationem a bonis operibus. Idem potest applicari anime damnate.

Audi S. Gregorium, *V. Moral.* cap. XXII: « Hostes, inquit, sabbata videntes, irridunt, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, ut unaquæque reproba anima quo remotior ab externis actionibus servire Deo creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. » Otium enim est pulvinar diaboli, fons et scaturigo malarum cogitationum omniumque peccati. Proprie autem Turcæ, hæretici alique infideles rideant sabbata, id est festa christianorum, dum ipsi lascivis spectaculis, ebrietati, libidini festis diebus vacantes, turpiter otiantur. Ita risit et subsannavit Legatus Turcæ bacchanalia christianorum: dum enim Parisiis ageret apud regem Galliæ, videretque illis diebus miram christianorum petulantiam et computationes, ac statim post die Cinerum eorum modestiam et gravitatem: Quid, ait, accidit christianis? heri videbant ebrii et insani, hodie videntur sobrii et sani: quis est iste cinis tantæ virtutis qui fronti coram aspersus, mira metamorphosi ex stultis sapientes, ex petulantibus modestos, ex lascivis castos reddidit? « Cur enim quod dilectus repudiat, non irridet inimicus? » ait S. Bernardus, serm. 46 in *Cant.*

8. PECCATUM PECCAVIT, — id est, ut Vatablus, perpetuo, assidue et graviter peccavit (1). Per pec-

(1) Constructio verbi cum suo nomine sensum intendit, notante C. B. Michaelis, uti *Jerem.* XLVI, 5, *בני נפתלי, נסונו נפשו*, *nasou suja fugiunt*, id est velucissimum arguuntur.

catum antonomastice intelligit idololatram, quasi fornicationem spiritualem; loquitur enim de Jerusalem quasi de filia meretricis et adultera.

PROPTEREA INSTABILIS FACTA EST. — Vatablus: *Propterea varie factata est, q. d. Ideo Synagoga suo loco mola, et captiva in Babylonem abducta est, quia a suo fundamento, puta a Deo, recessit. Sicut enim navis, deserta a nauclero, omnibus ventis et undis jactatur: sic et Jerusalem, et quælibet civitas deserta a Deo, rectore suo, bellorum et tumultuum fluctibus jactatur et propellitur. Hoc ei minatus est Jerem. cap. xxxiv, 17, et Moyses Deuter. xxviii, 25.*

Nota: Iam in suis infortuniis fatam, Deumque inclementie impie accusant; pii vero ea in scilicet peccata sua pie et vere retroquunt.

Secundo, Origenes, Pagninus et Vatablus vertunt: *Propterea facta est in commotionem*, id est capitis agitationem, id est derisionem et ludibrium gentibus, ut sequitur hic et cap. seq., 13.

Tertio, apte Hebraicum **וַיִּזְדָּרְסוּ** *aida* significat elongatam a consortio ceterorum, scilicet menstruatam, et sic Noster vertit vers. 17; unde quasi de tali subdit: « Viderunt ignominiam, et sordes in pedibus ejus, » q. d. Peccatum peccavit Jerusalem, pollutaque est sanguine immundo; propterea facta est in elongationem et separationem.

Tropologicæ, anima ob peccatum, præsertim superbia, fit instabilis, et ex uno vitio in aliud ruit, donec tandem Deus denudet palam ejus turpitudinem, tumque confusa et preñiens retrorsum convertitur, et ad Deum redit, ut sequitur.

Porro hujus instabilitatis in peccatore causa est: *prima,* quia peccator avellit se a Deo, qui dicit: Ego sum qui sum, scilicet stabilis semper idemque; quique est **אֱלֹהִים** *emet*, id est veritas, stabilitas, constantia tum sua, tum rerum omnium: solus enim Deus angelos, oculos aliaque stabilia firmat et stabilis. Unde canit Psaltes **Psalm. xvii**: « Diligam te, Domine, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, et refugium meum. » Hinc et sanctus ille dicebat: Mens mea in Deo est fixa et solidata. Quod de Olympo mouit cecinit Lucanus, lib. II *Pharsal*: « Nubes excedit Olympus, » ideoque in eo non sunt venti, non pluvia, non nix. Hoc de celo dixit S. Augustinus, lib. I *De Genes. contra Manich.* cap. xv: « Nubes excedit Olympum: pacem summam tenent. » Et Sapiens, **Ecclesi. xxiv, 11**: « In his omnibus requiem quæsi, et in hereditate Domini morabor. » Et Psaltes, **Psalm. lxxxv, 3**: « Factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. » Et **Psalm. lxxii, 28**: « Mihi autem adhaerere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam. Quid enim mihi est in celo? et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. » « Deus cordis, » quia tu solus cor implet et adæquas, imo superas. Legimus de S. Beicola abbate, quod semper facie erat læta et ridenti; cumque causam rogaretur, dixit: « Christum a me tollere nemo po-

test. » Hoc est quod rursus jubilans ait **Psalm. cii, 2** et **3**: « Benedic, anima mea, Domino, qui replet in bonis desiderium tuum. » **Secundo,** quia cor hominis instabile est, eo quod sit amplissimum et immensum; quia infinitarum rerum est capax: unde infinitarum desideriorum in se habet perennem fontem et scaturiginem; quare hunc fontem, cum sit immensus et infinitus, nulla creatura vel creata voluptas optote finit et valde limitata ac angusta, satiare et implere potest; sed solus Deus qui æque est immensus, a quo peccator se avertit, et hoc est quod ait S. Augustinus lib. I *Confess. i*: « Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. » Et tract. 24 in *Joan.*: « Qui vult gaudere de se, tristis erit; qui autem de Deo vult gaudere, semper gaudet: quia Deus sempiternus est. » Unde sapienter monens infert: « Vis habere gaudium sempiternum? adhaere illi qui sempiternus est. » Et iterum in *Soliloq.* cap. xxx: « Anima rationalis, inquit, facta est capax majestatis tuæ, ut a te soto, et a nullo alio possit impleri. » S. Augustinus ut magistrum sequitur S. Bernardus, qui serm. in illud: *Eccles. nos reliquimus omnia*: « Anima, inquit, rationalis cæteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. » Nam quod ait Sapiens **Eccles. v, 9**: « Avarus non implebitur pecunia, » hoc idem de aliis dicas: Ambitiosus non repletur honoribus, nec gulosus epulis, nec potator vino, nec scortator libidinibus, etc. Causam subdit S. Bernardus: « Panis namque anime iustitia est, et soli beati, qui esuriunt illam: quoniam ipsi saturantur. » Idem, lib. *De Diligendo Deo*, cap. iii, ait: « Anima re qualibet temporalis inflari potest, saluari non potest; quia non sunt naturales cibi anime. » Concludit ergo S. Augustinus, vel quisquis est Auctor lib. *De Spiritu et anima*: « Quid ergo per multa vagaris, homuncio, querendo bona anime tuæ et corporis tui? Ama unum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit: desidera simplex bonum, quod est omne bonum, et satis est. » **Tertia,** quia omnis creata voluptas, quam ambit peccator, fluxa est et evanida, ac permixta cum nullo felle et dolore, in quem tere semper desinit: « Extrema enim gaudii locus occupat. » Quod dum videt peccator, post peccatum voluptatem habitat fastidit, et aliam querit: quam dum paulo post evandam videt, paxi modo fastidit, et ita ad aliam et aliam semper abit, nullo amans, mox nauseans; sique inter alteram desideria et fastidia, quibus continuo jactatur, miser vagatur et oberrat, querens requiem, e. non inveniens. **Quarta,** quia sicut una virtus ad aliam, ita unum vitium ad aliud transit et inclinat. Sicut enim est concatenatio virtutum, ita est et vitiorum, de qua vide Origenem homil. 23 in *Numer. Quinta, quia remorsus et angores conscientia non sinunt peccatorem quiescere. Unde peccator partim quietem querens, partim volens hos angores*

agere vel excutere, ab una voluptate in aliam, ab uno peccato et loco in alium se transfert; sed infelix suos aculeos secum ubique defert: hac de causa Cain paricida factus est vagus et profugus, **Genes. iv, 14.** Lutherus, ut hos remorsus obrueret, assiduis erat in popinis, sed postea acrius eum invadebant. **Sexta,** quia peccator laborat et astuat plurimis pravis desideriis, adeoque peccatum non est aliud quam inordinatus animæ æstus et desiderium, puta febris animæ, inquit S. Ambrosius. Sicut ergo febris est calor vitiosus et exæstus, qui quamdiu durat, nulla aqua, nullo frigore restringi potest; sed efficit ut febricitans semper siat, et corrupto appetitu nunc aquam, nunc vinum, nunc cerevisiam hanc illamve appetat, semperque bibat et nunquam satiatur: ita prorsus se res habet in peccato et peccatore. Et hoc est quod ait Isaias cap. lvi, 20: « Impii autem quasi mare ferrens, quod quiescere non potest, et redundant fluvius ejus in conculcationem et lutum. » **Septima,** quia anima justa per peccatum perdit suam virginitatem, id est innocentiam: fitque meretrix, id est levis et petulans; ideoque alios et alios amasios querit: est enim libido insatiabilis. Huc proprie respicit Jeremias: comparat enim Jerusalem meretrici.

VIDERUNT IGNOMIAM EJUS, — id est nuditatem et turpitudinem: idololatras enim Scriptura comparat meretrici, cui Deus minatur ignominiam, id est denudationem turpitudinis femorum æterum: uti etiamnum subinde meretrices et fures in indusio publice in theatro, omnium ludibrio exponuntur. Ita Jerusalem suis rebus nudata et spoliat ob peccata turpissima fuit, et valde ignominiosa. Hinc quasi matrona cujus turpitudine et nuditas omnium irrisioni exponitur, præ pudore faciem suam convertit retrorsum, seque abscondere et latere conatur. Alii explicant: Convertit se vel conversa est, *primo*, a mala ad bonam vitam. Ita Origenes et Olympiodorus. *Secundo*, a gloria et prosperitate, in captivitate. Ita S. Thomas et Lyranus. *Tertio*, q. d. Vadens in captivitate, frequenter retro respexit valedicens patrie. Verum primus sensus, quem antea dedi, est literalis et genericus.

9. SORDES EJUS IN PEDIBUS EJUS. — Hebraice כְּסוּלָה *beseuleta*, id est in fimbriis ejus, quæ scilicet sunt in ora et extremitate vestis circa pedes. Ita Pagninus, Brixianus et alii. Pro sordes hebraice טְמֵאָה *temala*, id est contaminationes ejus, scilicet menstrua, vel potius sanguis et sordes ex fornicatione et puerperio, quæ ex puerpera post partum defluunt in vestis oram et fimbrias, q. d. Sicut in fornicarie puerperæ fimbriis cruore infectis, scilicet ad pedes, apparent sordes ejus, quibus præterit ejus fornicatio et puerperium: sic in pedibus, id est extrema hac Hierosolyma vindicta, qua ipsa publice, nudis et sordidus pedibus, quasi serva et mancipium, ducitur in captivitate, prodantur ejus peccata quibus id meruit,

ut aiunt Hugo et Bonaventura. Sordes ergo pedum significant eam esse pudam et abjectam; ut omnes eam non tantum irrideant, sed et subsannent ac abominentur.

Secundo, Chaldeus, Lyranus et Vatablus sic explicant, q. d. Sicut mulier impudans non vetur sanguinem menstruum, publice in fimbriis circumferre; ita Jerusalem sine ulla verecundia peccavit et fornicata est cum idolis, quasi suis amasii.

Tertio, Paschasius et Hugo: Sordes, inquit, sunt peccata in pedibus, id est in doctoribus et apostolis, qui debebant aliis esse via et pedes ad bonum; hi enim suis sordibus et scandalis eos avertunt potius et abducunt. Verum hic sensus non est literalis, sed mysticus.

NEC RECORDATA EST FINIS SUI, — id est hujus extreme pena, captivitas scilicet, q. d. Cum esse in suis deliciis et peccatis, non cogitavit quid futurum esset sibi, quem finem habiturus esset tot ejus scelera; esto eum ipsi intendant, et ob oculos ponerent Prophete; quod nimirum punienda esset et exsecranda, postquam scelera sua, sicut Sodoma et Gomorra, compasset, q. d. Ita peccavit, ut videretur non recordari esse Deum, qui eam tandem puniturus esset, æque ut illi qui dixerunt: « Quomodo scit Deus? si est scientia in Exceleso? » **Psalm. lxxii, 11.** Ita Chaldeus, Hugo, Bonaventura, Lyranus, Dionysius et Vatablus, ex Hebreo vertas: *Sordes ejus in pedibus ejus, quia non est recordata pœnis suis*, quasi dicas: Ideo audacter peccatis se sordidavit, quia non cogitavit eorum supplicium, seque propter æcæ crime fore puniendam. Aliter Sanchez, q. d. Multum erit servitus Jerusalem, cujus finis ipsa non recordabitur, quia libertatem, quæ finis est servitutis et exsilii, non videbit nisi post longum tempus, in novo quasi seculo, quando hinc emortuus, nova erit hominum generatio.

Allegorice Paschasius, Judea non est recordata Christi, qui finis est legis.

Tropologicæ S. Thomas et Rabanus: Jerusalem et anima peccatrix non est recordata finis, id est mortis suæ et judicii extremi. Ita duo ille senes ardetes concupiscentia Susanne: « Evertentur sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum justorum. » **Daniel. xii, 9.** Efflicacissimum enim remedium contra peccata est meditatio novissimorum. Vide dicitur **Deut. xxxii, 29.** Docet Albertus Magnus in lib. *De Vegetabilibus*, corvum non redire ad nidum, si in eo ponatur cinis ac pulvis vitri: sic dæmon fugit a nido cordis nostri, si in eo posita sit memoria cineris et pulveris, in quem convertendum est vitium; vitrum autem sumus nos, imo vitro fragiliores.

DEPOSITA EST VIREMENTER. — Hebraeus, Chaldeus et Septuaginta, *descendit mirabiliter*, vel *corruit cum admirabilibus*, id est corruit gravissime, corruit admirabili casu, omnibus admirantibus, locum florentissimæ Hierosolymæ casum: Judæi

vertunt, *parvi pendit miracula* (hæc enim significat Hebræum פלאים *pelaim*), ait Leo Castrius lib. II *Apotelesi*, pag. 106. Quod recte ad aptes Judæis spernentibus Christum ejusque miracula, imo ea clamantibus ac dicentibus: « In Beelzebub efficit dæmonia. » Ideo enim excisi sunt a Tito.

VIDE AFFLICTIONEM, — ut miseraris, et ex ea eripias *tra*. Propheta, nomine Jerusalem, ad Deum se convertit, ut se a tanta clade eripiat. Deus enim spectantive semper comisit omnia videt; orat ergo Propheta ut videat, id est videndo et miserando levet gentis sue ærumnas.

ERECTUS EST INIMICI. — Hebræice est הוֹדֵרִי *hōdērī*, id est magnificavit se, insolenter extulit et jactavit se hostis, quasi non tua, sed sua virtute me deceerit.

40. MANUS SUAM MISIT HOSTIS, — scilicet Chaldaei, et eis se jungentis vicini Ammonitæ et Moabitæ, prædarii sunt desiderabilia quæ erant in urbe, et maxime vasa templi, et libros legis, ait Lyranus.

QUA VIDIT (ipsa Jerusalem, ut patet ex Hebræo feminino נראה *naata*, hoc est *vidit*, id est videre coacta est, quod nunquam ante viderat) GENTES, — scilicet Chaldaeos, aiunt Rabanus et S. Thomas, vel magis proprie gentes impias et impuras, scilicet Ammonitas et Moabitas, quibus ob scelera et odium Judæorum interdictus erat ingressus in Ecclesiam, id est in cœtum et congregationem Judæorum, ut essent de populo Judaico incolæ et cives Hierosolymæ, ut dixi *Deuter.* xxii, 3 (1). Has non tantum ipsam Ecclesiam, *pa*ta cœtum populi, sed quod multo indignius est, libere et audacter ipsum sanctuarium, puta templum sanctum, ingredi vidit. Est ergo argumentum a minori ad majus; aliud enim hic est Ecclesia, aliud sanctuarium. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Olympiodorus, R. Salomon, Lyranus, Vatablus et Isidorus.

Aliter explicat Paschasius, Hugo, S. Thomas et Maldonatus, ut vox *quia* det causam expulsiōnis, *q. d.* Quia Judæi induxerunt gentes incurumcitas et interdictas in templum, ut patet *Ezech.* xiv, 7; hinc ab eis illud ipsum spoliatum est: sicut permisit Deus ut Babyloni exparent thesaurus regis Ezechie, quos ipse eisdem ostenderrat. *Isaie* xxxix, 2, 4, 3.

Tertio, idem Paschasius et S. Thomas: Deus permittit inielices et hereticos spoliare templa et urbes, quia gentes, id est sacerdotes, impore more gentium viventes, ausi sunt ingredi sanctuarium, et sacra altaria, vasa ea victimas pollutis manibus perturbare. Sed hic sensus est symbolicus.

41. CÆCÆRIS PANEM. — Loquitur de fame quæ

(1) Illos populus ex nativo in Judæos odio adscissæ se Chaldaeis Judæam depopulantibus, jam sub Joakimo refertur *IV Reg.* xxiv, 2; nec dubium est idem ab illis factum esse, cum Nebucadnozar in Judæam irrupisset, urbemque excinderet. Cf. *Ezech.* xvi, 36.

fuit in Jerusalem tempore obsidionis, *IV Regum*, cap. xxv, 3.

DEDERUNT PRETIOSA QUÆQUE PRO CIBO. — Sic peccator pro pane, imo mica una consolatiōnis, puta pro exiguis deliciis, pro modica gula, fastu et ambitu, puncto honoris, dat omnia sua desiderabilia, quin et vires suas omnes, ipsamque animam impendit et demoni vendit.

FACTA SUNT VILIS, — omni vilitate, quam hucusque recensui et plauxi. Sic et Septuaginta. Sed Chaldaeus et Vatablus vertunt: *Quia fuit epulatrix* (hoc enim quoque significat Hebræum זוללה *zollēla*); ideō scilicet juste punior hæc vilitate et fame. Arabicus vertit: *Vide, Domine, quod facta sū quasi prostituta omnibus transeuntibus viam*; hoc est quasi vilis serva, qua omnia ad libidinem abutuntur.

42. O VOS OMNES! — Inducit Jerusalem suas ærumnas deplorantem, easque per comparationem cum aliis exaggerantem. Pro o Hebræice est אַיִן *ayin*, id est *non ad vos*, scilicet tam grave malum perveniat, quale ad me pervenit; non vobis contingat quod mihi contingit. Ita Syrus, Vatablus et Pagninus. Sed noster Interpres pro *cholem* substituit *scire*, et pro *io*, id est *non*, legit *אין* *ta*, id est *utinam*, o si ad vos, scilicet pervenit doloris mei sensus; unde Chaldaeus vertit: *Ai juro et obtestor vos omnes pretereuntes, declinate hæc, aspice et videte si est dolor sicut dolor meus*. Sic Septuaginta solent *tu* vertere per *si*, id est *si*; vel *ut*, id est *utinam*, et sic pro *o*, hic apud Septuaginta videtur legendum *si*, *q. d.* O si, utinam; aut certe, ut vult Maldonatus, pro *o*, legendum disjuncte per diastolen *et*, quod respondet Hebræo וְהִי *hoi*, id est *hæc*. Sunt verba plebis relicta Hierosolymis, sive pauperum terræ, qui suum dolorem delegunt transeuntibus. Ita Theodoretus.

Denique Sanchez putat hoc esse epitaphium, quod Jerusalem in suo quasi busto, in quo ipsa sepulta jacet, incidit jubet, quo ipsa viatores alloquitur, ut dolorem suum dolendo solentur, *q. d.* O vos hospites, qui transitis, spectatisque non urbem, sed excisæ urbis informe bustum! videte si quispiam habuit graviorem aut dolendi aut lacrymandi materiam. Qui sensus plane patheticus est. Sic passim in epitaphiis ipsi sepulti vivos et lectores alloquuntur, uti Ovidius in hocce suo, quod sepulcro inscribitur caravit:

Hic ego qui jaceo, tenerorum lator amorum,
Ingenu perii Naso Poeta meo.
— At ubi, qui transis, non sit grave, quisquis amasti,
Dicere: Nasosin mollior ossa cubent.

Tropologicè, eadem et plura dicit anima in Purgatorio, et magis anima damnata in inferno. Præclare S. Chrysostomus, homil. 3 ad Populum: *Tristitia*, ait, nobis data est ut doceamus, non de morte aut aliare, sed tantum de peccato; ibi enim solum utilis est tristitia, cum alibi fit inutilis; nec enim dolendo possum moriuntur, aut rem amissam

revocare et recipere; sed tantum gratiam peccato amissam dolendo ac penitendo possum recuperare; hic ergo tantum utilis est dolor.

Allegorice, nulli hæc adaptant Christo peccata urbis et orbis luetti, matricque ei compatienti; utriusque enim dolori nullus fuit similis. Nam, ut ait Ethiens: « Pulsus doloris est amor. » Ut scias quanta sit febris et calor, tarzis et tentas pulsum: ita ut scias quantus fuerit dolor Christi et Virginis, cogita quantus fuerit utriusque amor tum mutus, tum erga omnes homines. Nam mensura et « ultra doloris amor. » Quantus amor, tantus dolor; et vice versa, quantus dolor, tantus amor. Ratio a priori est, quia quantum quis amat bonum aliquod, tantum odit malum illi oppositum, tantumque dolet si illud ei infligatur. Quoniam ergo Virgo amavit Christi salutem et vitam, tantum dolebit de ejus cruciati et morte.

VINDEMIAVIT ME, — *q. d.* Hostis Chaldaeus aut Deus spoliavit me bonis omnibus, uti vinea in vindemia spoliatur omni suo fructu et bono. Hebræum זָרַח *olel* significat *racemare*, hoc est prætermisus in collectione uvarum, et in vindemia racemos vestigare, legere et carpere: ita enim Jerusalem prius quasi vindemiata fuit tempore Joachin, cum Nabuchodonosor inde extulit omnes thesaurus, *IV Reg.* xxiv, 13. Postea vero quasi racemata fuit, cum Nabuzardan sub Sedecia omnia reliqua in ea spoliavit, et Babylonem transiit, *Jerem.* lii, 17, et *IV Reg.* xxv, 13. Sic vindemia sumitur pro eadem racematione vers. 22, et cap. ii, vers. 20. Et hæc racemationem discrete comminatus est Judæus Jeremias, cap. vi, vers. 9: « Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel. »

UT LOCUTUS EST. — Hebræum הוֹרָה *hoga* rursus verti potest: *Sicut afflicti me Dominus*, uti *cxvi* vers. 5.

IN DIE IRÆ FURORIS SUI. — Hebræice כָּרוֹן *karon* *bacharon* appo, id est in die iræ nasi sui. Sic vocat iram ac si sit flammeus halitus e naribus, et æstus spiritus, qui quidquid comprehendit, adurit. Doctè S. Augustinus in *Sententiis*, num. 137: « Ira, ait, Dei, non perturbatio est ejus, sed judicium quod irrogatur poenæ peccato. Cognitio vero ipsius, et recogitatio mundanarum rerum, est incommutabilis ratio. Neque enim sicut homines, ita Deum ejusquam facti sui penitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa est sententia, quam certa presentia est. »

43. DE CÆLIS (de celo) MISIT IGNEM IN OSSIBUS MEIS. — Chaldaeus, in castella mea: כֶּרַךְ *kerach* *arum* vel כֶּרַח *carca*, chaldaice significat arcem, turrim vel urbem munitam a rotunditate; radix enim כֶּרַךְ *kerach* significat involvere, convolvere, *q. d.* Vindicta Dei hostibus meis quasi facies suppeditavit et accendit, quibus non modo carnem et cutem, id est agros et villas, sed ossa quoque mea, id est minutissimas quasque arces, turres, templum, palatia, quæ urbem quasi ossa firma-

bant, expugnaret, succenderet, et in cinerem reduceret. Ita Origenes, Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Bonaventura, Lyranus et Dionysius (1).

Secundo, Olympiodorus, Hugo, Paschasius, Vatablus, S. Thomas: Ignem, id est divinum iram et vindictam, immisit in principes qui erant quasi ossa reipublice, eamque instar ossium futelebant et sustentabant. Alludit ad *Ezech.* xxiv, 9: « Væ civitati sanguinum, cujus ergo grandem faciam pyram! Congere ossa, quæ igne succedam: consumerunt carnes, et coquetur universa compositio, et ossa labescunt. »

Tertio, Sanchez hæc metaphorice accipit: Ignis, ait, significat aerem cruciatum, ossa significant interiora et viscera, *q. d.* Deus de celo immisit aerem cruciatum in intima mea, ut cor meum dolore emori, viscera mea angore dissolvere videretur.

ERUDIVIT ME. — Hebræice יִרְדַּמָּה *irdemna*, id est dominatus est ei, scilicet ignis ossi, id est cullibet ossium. Ita Vatablus, R. Salomon et Kimchi. Vel potius legendum יִרְדַּמָּה *irdemna*, id est dominari fecit illum, scilicet ignem, in ossibus meis: « erudivit » ergo, id est castigavit, punivit me igne, sicut aurum adulterium purgatur, et quasi castigatur igne; et boves duri erudiuntur, id est castigantur et domantur, stimulo. Vel potius Noster legit יִרְדַּמָּה *irdemna*, id est erudivit, hoc est, docuit me, per hæc vana penam deinceps non peccare, nec idola colere: unde Judæi deinceps post captivitatem Babylonicam idola non coluerunt, uti fecerant ante.

Tertio, Septuaginta aliis punctis pro *irdemna*, legentes יִרְדַּמָּה *iredeanna*, a radice יָרַד *irad*, id est descendit, vertunt: *Deducit vel descendere fecit illud*, scilicet os, id est quodlibet ossium meorum.

Moraliter, discat hic: sicut aurum vitium, quia solidum et durissimum est, excoquendum et a scoria purgandum est igne: ita urbes et provincie moribus omnino corrupte, igne, peste, gladio a Deo purgandæ sunt, ut his adulti et senes, qui in vitium enutriti consenserunt et incorrigibiles sunt, absumantur, et nova filiorum soboles succrescat, quæ hæc patrum clade erudita sapiat, bonosque mores induat. Ita Judæi per captivitatem Babylonicam, quasi per ignem transientes, toti facti sunt alii, adeoque qui ante eam pronissimi erant ad idola, post eam omnia idola abominati sunt. Idem facit Deus, cum ani-

(1) Quatuor, quæ hoc versu cumulantur, similitudinibus, unum idemque, magnitudinem, puta iræ divinæ et motorum, quibus populus Judaicus oppressus esse, atrocitatem significari, non vero, ut nonnullis visum, singulis tropis singula malorum genera describi, recte monuit Fritz, additque specialem hæc pœsoes Judæorum, Arabum, Persarum, aliarumque, quas Orientales vocamus, gentium indolem esse, ea quibus præcipue legentis audientive animam corripit vult poeta, locutionibus variis, fore synonymis describere. (Rosenmüller.)

nam valde corruptam vult convertere; ingenti enim morbo, casu, aliave clado eam affligit et collidit, ut ad se redeat, respiscat, seque reformet: alios ea tem de causa in spiritu rapuit ad videndum inferorum penas, et calitum gloriam; alios per efficaces instinctus, et meditationes aut predicationes de morte et novissimis contudit et compungit, ut vitam mutant. Ita convertit Nabuchodonosorem mutando eum in bestiam; Saulum prosterando Paulum effecit; Magdalena immittendo septem demones qui eam vexarent, a vitis curavit.

Narrat Plutarchus, lib. *De Sera Numinis vindicta*, sub finem, Thespesium scelerate et deploratae vitae hominem fuisse: de quo consultum oraculum num quae spes foret eum emendandi, respondit: «Meliorerit postquam fuerit mortuus.» Paulo post Thespesium gravi casu collisus per triduum exanimis jacuit; tertio die ad se rediit: rogatus quomodo rediisset, dixit in casu hoc animam suam eductam e corpore prorsus aliam esse factam; alia enim omnia vidisse et sensisse, perinde ac si quis e navi in mare corruat alia sentit et sapit. Itaque vidisse se bonorum felicitatem; impiorum, ut Nerois, quin et proprii sui parentis, penas (in qua tamen visione fabule Gentilium admiscetur), ac quemdam et cognatis vita functis ad eum accessisse et salutasse: «Salve, Thespesi,» cui ille: «Non Thespesium vocor, sed Arideus;» mox animam cognati: «Arideus fuisti, sed deinceps eris Thespesium,» id est divinus. Ita factum est, qui enim antea erat impius, spurcus, planeque villosus, hoc casu et rapto factus est pius, castus, justus, speculum virtutum: ita frangenda est male consuetudinis obfirmatio, et duro nodo durus quaerendus est cuneus. Sicut ergo medicus ut curet laborantem morbo Gallico similive, qui sanguinem, humores totumque corpus infecit et corrupt, prius exhaurit humores omnes ita corruptos per crebras purgationes, per sudores, per phlebotomiam, per inedia; hominemque quasi exsiccum reddit, redigitque pene ad portas mortis, ac deinde ita expurgatum novis pharmacis et cibis restaurat, renovat: eodem prorsus modo facit Deus, ut homines vitis corruptos immutet et sanat.

EXPANDIT RETE PEDIBUS REIS. (Rete vocat insidias, quas Chaldaei quasi venatores, in omnibus viis Judaeis tendebant, ut nullum eis pateret effugium; omnes enim vias insederant, ut Judaeos fugientes interpererent: hinc) CONVERTIT ME RETRO: — scilicet ex fuga reduxit me, id est fugitivus meos ad Nabuchodonosorem. Ita Hugo.

Secundo, Chaldaei et Maldonatus explicant, q. d. Fecit ut retro cadens terga vertere hosti. Tertio, Origenes, Olympiodorus et Lyranus explicant, q. d. Convertit me a gloria in ignobilis: ut e throno regni et gloria, in quo auguste considerabam, retrorsum deieceret, et precipitaret in terram et in ergastulum.

Allegorice Paschasius, Hugo et Dionysius: Misi Deus e caelo ignem, id est Spiritum Sanctum linguis igneis in Apostolos, qui erant quasi ossa Ecclesiae, et per eos eruditur Ecclesiam; expandit rete predicationis, et convertit me, scilicet Ecclesiam gentium, ut ad Deum redirem.

Sed quia ignis hic vindictae est et supplicii, melius mystice sic explices: Misi Deus ignem, scilicet tribulationis et tentationis, in ossa, id est robustas virtutes meas, ut visorum rubiginem in me excoquat et expurget, ait S. Gregorius, et hoc quasi retii capiar ne fugiam, sed reducar ad Deum. Rete ergo Dei quo peccatores vel saeculares venantur, communiter est tribulatio.

14. VIGILAVIT JUGUM INIQUITATUM MEARUM, — q. d. Jugum supplicii mihi infligendi ob meas iniquitates, me dormiente, nec cogitante vigilavi, ut, cum impleta esset mensura peccatorum a Deo praestituta, et vindictae destinata, mox eo jubente, et tempus hoc statuente, me invaderet mihi que incumberet, id est, ut Septuaginta, Deus et iustitia divina vigilavit ut me puniret cito.

Ubi nota primo: Septuaginta pro *וְיָגַל*, i. e. *jugum*, alio puncto legerunt *וְיָגַל*, i. e. *super*; unde verterunt: *Vigilavit Deus super iniquitates meas*. Sed aptius Noster legit *וְיָגַל*, vertique *jugum*, tum quia sequitur: «In manu ejus convolute sunt, et impositae collo meo,» ergo iniquitates collo colligatae fecerunt jugum, quod peccatis collo impositum est; tum quia hoc jugum minatus est Judaeis Jeremias, cap. xxviii, 14. Porro Sanchez nostrum interpretem cum Septuaginta concilians, et *vigilavit*, accipit active: «vigilavit Dominus *jugum*,» i. e. vigilanter Dominus, tanquam excubitor, speculatur et attente, quando jugum veniret, id est tempus servituti et exilio destinatum. Sic subinde verba neutra accipiuntur pro activis cum epistili, ut: «Exsultabit (id est cum exsultatione cantabilis) lingua mea iustitiam tuam;» et: «Jubilata (id est cum jubilo canite), montes, laudant,» et *Isaia* cap. xlix. Sic Virgilius: «Corydon ardebat (id est ardentem amabat) Alexin;» sic «ventus avolat, (id est avolare facit) paleas.» Ponitur enim *col* pro *hiphil*. Verum haec acceptio verbi *vigilavit* insolens videtur et inusitata. Quocirca plinius dicimus, per prosopopeiam hie jugo attribui vigiliam. Sicut enim peccata clamant vindictam, ita et vigilant, ut Deum quasi admovent, ut, impleta eorum mensura, quasi tempore a se praefinito ad vindictam prosiliant, eamque jam olim a se decretam exsequatur: Unde

Nota secundo: Hoc jugum vigilans non est aliud quam virga vigilans, visa a Jeremia incubere Hierosolymae, cap. i, vers. 11, q. d. Floruit iniquitas mea, protulit tempestive gemmas, germinia et surculos, ex quibus complexi fecit Deus jugum flagellumque castigationis, et mox impositum, indixitque illud cervicibus meis. Unde R. Abraham vertit clare: *Acceleratum est jugum iniquitatum mearum*, quasi Deus jugum hoc manu

teneat, ut statim mihi Hierosolymae (quasi bovi loris alligato) illud imponat (4).

Nota secundo: Hebraice est *וְיָגַל* *niskhal*, quod per *sehil* significat *vigilavit*; jam legitur *וְיָגַל* *niskhal* per *sin*, quod hic tantum reperitur; et sic R. Salomon, et ex eo Vatablus vertit: *Impressum est, vel designatum jugum meum in manu ejus*, id est Deus quibusdam notis et punctis peccata mea in suis manibus designavit et descripsit, ut illorum recorderetur, illaque puniat. Sic ait Job, cap. xiv, vers. 17: «Signasti quasi in saeculo delicta mea;» et *Isaia*, cap. lxxv, vers. 6: «Ecce scriptum est coram me;» et *Jeremias* xvii, 1: «Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino.» Ita enim peccati cujusque scripta sunt in mente et memoria Dei, ut jugiter oculis ejus obversentur, vindictam postulenti, eumque de tempore vindictae a se praestituto admovent, ut paulo ante dixi. Addit Sanchez jugum dici notari punctis, ut ejus gravitas et pondus significetur, scilicet jugum hoc distinctum esse foraminibus, ut multitudo ostendatur vinculorum, quae per singula puncta inserantur, ut iis acrius peccatoris collum innodetur. Quot enim in jugo sunt foramina, tot in eo solent plerumque esse nexi et colligationes. Addunt alii, punctis significari, Deum minima etiam peccata, quae videntur esse instar apicis et puncti, minimasque eorum circumstantias notare, judicare, punire. Tertio, Vatablus et Pagninus *niskhal* variant, *colligatum*, *implexum* est, q. d. Jugum poenae nobis imponentium, nexum et impletum est nostris iniquitatibus quasi nodis; de quo *Isaia*, cap. v, ait: «Vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum.» Quocirca pro *vigilavit* legunt ipsi, *ligavit*, sed perperam: Biblia enim Romana et alia correctiora legunt, *vigilavit*.

Alludit enim et refertur Judaeis virgam vigilantem, quam vidit cap. i, vers. 11. Quarto, Chaldaeus vertit: *Aggravatum est jugum*; forte pro *niskhal* legit *וְיָגַל* *niska*, a radice *לָקַח* *laska*, id est gravis fuit. Benigne Syrus vertit: *Vigilarunt* (excitata sunt) *super* (contra) *me peccata mea manibus meis*, velut *sella aptata sunt juga ejus super collum meum*; Arabicus Antiochenus: *Et nocte excitata sunt in me peccata mea, et manus meae remissae sunt; ne possim robore*, id est ne in me sit virtus tolerandi; Arabicus Alexandrinus: *Et facta sunt quotidie laboriosa, Domine, super me peccata mea, et roborata sunt onera ejus, et vincula ejus super collum meum; et hoc manu ejus.*

Moraliter nota poenam esse individuum commitem peccati, adeoque culpam et poenam esse quasi duos fratres simul cubantes, ita ut, si unus se mori (1) Metaphora, ut recte notat Rosenmuller, videtur desumpta ab agricola, qui postquam jugum alligavit bovi, basenam retinet et implet eam manus sua. Ita, inquit, jugum collo meo impositum et impletum ac perplexum est, deinde et ligatum in manu Dei, ut excutere nequeam, nec ulla est relaxatio.

veat et surgat, statim evigilet alter. Rursum sicut praetor excubabat ad fures et latrones, ita vindicta et poena excubant ad molimina peccati, ut illud capiat et pleat. Vide dicta *Jerem.* i, 11.

IN MANU EJUS CONVOLVIT SUNT, — q. d. Fecit Deus ex penis iniquitatum mearum, quasi caenam et coronam spineam, eamque iniecit et imposuit collo meo, ita gravem, ita me deprimentem, ut sub hoc onere infirmetur virtus mea, ut gemens eadem, nec possim resurgere, aut in libertatem me restituere. Refert Theodoretus in *Philotheo*, S. Eusebium anachoretam imposuisse collo suo jugum ferreum ducentarum librarum, ut deorsum semper cogereetur intueri, et terram respicere; eo quod curiosus quadam vice oculos sustulisset, et transeuntis apessisset. Quale ergo quamque ponderosum erit jugum, quod ob plurima peccata mortalia perpetrata, diaboli, imo Deus peccatoris cervici in gehenna imponet?

INFORMATA EST VIRTUS MEA. — Hebraice *וְיָגַל* *niskhal* *cochi*, id est infirmavit, deiecit, prostravit (jugum illud) virtutem meam, vel vires meas; hoc ergo jugum poenarum, erectas peccatorum, praesertim superborum, cervicibus deprimit et confringit.

15. ABSTULIT (hebraice *וְיָגַל* *silla*, id est calcavit, protrivit) MAGNIFICOS MEOS, — *וְיָגַל* *abbat*, id est validos meos, duces scilicet et milites, sicuti calcantur aze in torculari; unde sequitur: «Torcular calcavit Dominus.» Eodem sensu Hebraeus *silla* Chaldaeus vertit *וְיָגַל* *benas*, id est collegit; et Septuaginta *ἐξέτερον*, id est decessit.

VOCAVIT (vocando, id est jubendo, adduxit) TEMPUS, — scilicet maturitatis et vindictae, ut me calcaret, puta tempus a se statutum et conditum meae punitioni. Hebraice enim est *וְיָגַל* *moed*, id est conditum, statutum scilicet tempus, vel locus, vel miles; unde Vatablus vertit: *Vocavit super me congregationem Chaldaeorum*. Melius tamen Noster cum Chaldaeo et Septuaginta *moed* vertunt statum tempus. Passim enim hoc, vel locum significat: hic autem locum significare nequit.

Nota: Tempus hic multipliciter exponi potest. Primo tempus, id est ultio que fit in tempore. Sic dicitur *Lucae* xxi, 24: «Et Jerusalem calcabitur a Gentibus, donec impleantur tempora nationum,» id est tempus ultionis sumendo de nationibus. *Ezechiel*, xxx, 3: «Appropinquat dies homini, dies nubis: tempus gentium erit,» quo scilicet Deus puniet gentes per Chaldaeos; et cap. xxii, vers. 4: «Adduxisti tempus (id est ultionem) annorum tuorum.» *Jerem.* xxvii, 7: «Servient (Nabuchodonosor) omnes gentes, et filio ejus, donec veniat tempus terrae ejus;» id est ultio et vastitas Babylonis per Cyprum.

Secundo, «vocavit adversum me tempus,» id est, quaevisit opportunitatem et tempus aptum ad me puniendum. Sic dicitur *Ezech.* vii, 7: «Venit tempus (opportunitas), prope est dies occisionis.» Est enim hoc tempus vindictae, id est vindictae.

Subdit enim: « Torcular calcavit Dominus. »
Tertio, « vocavit tempus, » scilicet annum et diem statutum meo excidio. Sic dicitur *Psalm. LXXIV, 3*: « Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. » *Ezech. XXI, 25*: Quorum «vni dies in tempore iniquitatis præfinita. » Hic sensus est maxime genuinus.

Quarto, « vocavit adversum me tempus, » id est milites, puta Chaldaeos, in tempore mee vastitati condieto; unde Pagninus vertit: *Vocavit adversum me congregationem, q. d.* Signavit Deus Chaldaeis tempus et diem in qua eram vastanda, illamque adduxit, ipsosque evocavit ad accelerandum supplicium. Ita dicit Amos cap. *v, 18*: « Vae desiderantibus diem Domini! » Et quia illudebant, dicebantque hunc diem sero venire, dicit eis Vates: « Ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebrae, et non lux. » Solent peccatores accelerare contra se tempus divinae irae, augentes quotidie scelera, et implentes mensuram vindictae eorum a Deo prestitutam. *Ezech. VII, 10*: « Ecce venit: egressa est contractio, floruit virga; » hebraice est, *egressa est contractio*, et sic legit S. Hieronymus, *q. d.* Contractum et decuratum est tempus calamitatis vestrae, dies ultionis instat, « floruit virga, » illa scilicet quae jam diu vobis minabatur plagam; germinavit vestra superbia, et floruit supplicium; unde subdit Vates: « Fac conclusionem, quoniam terra plena est iudicio sanguinum, et civitas plena iniquitate, » *q. d.* Non est ultra tempus ligandi et se defendendi, quia terra sceleribus abundat: item ergo concludite, forte sententiam condemnationis in eam. Et infra: « Venit tempus, prope est dies occisionis. »

Quinto, « vocavit tempus, » scilicet miserum et calamitosum. Sic sumitur *Psalm. LXXX, 16*: « Inimici Domini mentis sunt ei, et erit tempus eorum in saecula, » id est miseria et vastitas Judaeorum usque ad finem saeculi durabit, ut exponit Theodoretus.

Anagoge, vocabit Deus tempus adversus impios in die iudicii. Tunc enim tempus erit accusator et testis contra impios, illosque redarguet, quod tempus breve a Deo datum, ad merendam aeternitatem beatam, expenderint in vanis et damnosis voluptatibus. Merito ergo monet S. Paulus, *Ephes. v, ut redimamus tempus, quoniam dies mali sunt*. Vide ibi dicta. Nam, ut ait Virgilius:

Secl fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Et Horatius:

Heu, heu fugaces, Posthume, Posthume,
 Labantur anni.

Præteritum fuit; futurum non est, sed erit; praesens quod est, quid est nisi unum nunc et momentum temporis? Vide quam parum habeas de tempore: mutamur et currimus, et nescientes ad mortis terminos pervenimus.

Dicebat Hippocrates de medicina: « Vita bre-

vis, ars longa, experimentum periculosum, occasio præceps, iudicium difficile: ideo maxima adhibenda est cura. » Idem dicit sibi fidelis de arte bene vivendi, et merendi in hoc tempore exiguo. O christiane! adverte vite brevitetem, et artem serviendi Deo longam et difficilem: et artem est ardua, et interim occasio bene agendi e manibus nostris elabatur, o quot bene ceperunt, sed non perseverarunt! Adhabe ergo diligentiam quam maximam, ut possis discescere in bono, comparare lucra meritorum, dissolvere debita peccatorum. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: veniet dies cum non habebis tempus, ne horam, nec instans ponendi, bene agendi, salvandi animam tuam. Dum ergo habes tempus, operare bonum, vive Deo, vive celo, vive aeternitati. Dicebat S. Bernardus: « Tempus vivendi perdidisti, quia perdidisti vixi. » Quid dicemus nos peccatores et pigri ad omne bonum?

TORCULAR CALCAVIT DOMINUS VIRGINI FILIE JUDA. — Vatablus vertit: *Quasi in torculari pressit filiam Juda*, ut, sicut in torculari ex uvis exprimitur vinum, ita ex hac vastatione exprimitur sanguis Judaeorum, non tantum virorum, sed et virginum ac puellarum. Ita Hector Pintus. Unde Arabius Antiochenus vertit: *Velut torcular calcavit Dominus me. Virgo filia Sion est super hoc fens*. Minus recte Arabius Alexandrinus haec ad hostes Judaeorum refert, vertitque: *Fecit (Dominus) inimicus meus ut torcular quod calcatur*.

Secundo, Chaldaeus sic explicat: Virgines Juda Deus constuprari permisit a Chaldaeis: *Polluerunt, inquit (Chaldaei), virgines domus Juda, donec sanguis virginitalis earum effunderetur, sicut vinum torculari defuit*.

Tertio, torcular in Scriptura significat grave poenas et supplicia, ait S. Hieronymus in *Isai. LXIII*, Rabanus, Theodoretus et alii: qui enim calcant uvam, ne unum quidem granum relinquant non expressam. Calcavit ergo Deus Judaeorum torcular, id est captivitatem hanc aere inmisit Judaeis, ita ut nullum granum, sed tantum pauci acini, id est pauperes, relictis sint in Judaea ad colendam terram. Ita Hugo, Bonaventura, Lyranus et Dionysius.

Quarto et optime, *q. d.* Sicut si uvam calcas, vinum elicis; ita si peccata in torculari divinae justitiae et iudicii premas, non aliud elicis quam iram et vindictam Dei. Hoc modo jam calcavit Deus peccata virginis filiae Sion, id est populi Jerusalem, calcando ipsos peccatores Judaeos. Ita Origenes et Olympiodorus, *q. d.* Adduxit Deus Chaldaeos vindematores, qui Judaeis torcular calcant, id est eos sternant, calcant, affligunt. Alludit ad triumphatores, qui hostes sternunt et calcare solent: sicut David stravit Ammonitas, egitque super eos ferrata carpenta, *1 Paral. XX*.

Porro datus virgini hanc vim habet, *q. d.* Jerusalem nullos sumptus fecit in calcando suo torculari; quia Deus adduxit illi vindematores,

qui gratis et sponte illud calcaverunt. Loquitur de summo damno, quasi de summo beneficio, irrisorie. Sensus enim est: Dominus Hierosolymam calcavit torcular, expressitque vinum amarissimum, utpote ex uva fellis et botro amarissimo, quo ad ebrietatem et insaniam potavit ipsosmet Judaeos.

Sic Christus pro nobis et peccatis nostris in torculari crucis pressus est, et Sancti cum Christo hic in torculari afflictionis premuntur, ut vinum consolationis in eis exprimat. Audi S. Augustinum in *Psalm. LV*: « Dei uva factus es ut conculeris. Uva eram, vinum ero, sed prius calcabor. » Ubi Nota haec allegorice, non proprie et directe, sed indirecte tantum spectare ad Christum. Proprie enim spectant ad Ecclesiam peccatis et peccatoribus commixtam; ad Christum vero, quia ipse Ecclesiae peccata et supplicia in se luenda suscepit, ut quod Christus dicit, censeatur dicere et generis Ecclesiae; et vice versa quod Ecclesia, hoc Christus.

16. EGO FLORANS. — Chaldaeus vertit: *Ambo oculi mei lacrymas effundunt instar fontis aquarum*. Hebraeus *וַיֵּן אֵינָם* et oculum et fontem significat. Vini harum lacrymarum in S. Petro post Christi negationem flente ostendit S. Leo, serm. *9 de Positione*: « Felices, ait, S. Apostole, lacrymae tuae, quae ad dilendam culpam negationis, virtutem sacri habere baptismatis, et fons charitatis lavit verba formidinis. » Vide dicta *Jerem. IX, 1*.

LONGE FACTUS EST CONSOLATOR, CONVERTENS ANIMAM MEAM, — qui scilicet animam praeter tristitia quasi exentem e corpore, reduct per consolationem; ut redeat quasi ad corpus, et in eo recreata et refocillata tranquille quiescat, *q. d.* Dolor lantus est, ut me exanimet, nec est qui eum soleat et leniat.

FILII MEI PERDITI. — Hebraice *בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* *scomemim*, desolati; Septuaginta *ἀπορησμένα*, *attentis dolore et timore*, stupidi, ut nesciant quid agant aut quo se vertant.

17. EXPANDIT SION MANUS. — Sicut parturienti vel morienti viribus dissolutis collabatur, et manus expandit, tum ut precabunda auxilium astantium imploret, tum quia a spiritibus vilibus deserta virum et animae patitur deliquium, ut manus et membra continere et regere non valeat, sed ea expandi et dissipari sinat. Ita Chaldaeus, Paschasius et Hugo. Hoc est enim quod ait Jeremias cap. *IV, 31*: « Vox filiae Sion intermorianlis, expandentisque manus suas: vae mihi, quia deficit anima propter interfectos! » Aliter quoque Sanchez: *Sion, ait, expandit manus ad Chaldaeum hostem et victorem, tanquam victa et supplex, sed frustra; barbarus enim nil nisi iras spirat*.

Secundo, Theodoretus et Pagninus vertunt: *Sion percutit, frangit, complodit manus suas praeter luctu et dolore*.

Tertio, Vatablus vertit: *Fregit Sion manibus suis, scilicet panem, q. d.* Lugentibus solet ab aliis frangi panis; at Sion non habet consolatorem,

sed ipsa debet sibi frangere panem. Primus sensus est aptissimus.

MANDAVIT, — mandato suo vocavit et immisit hostes in me. Est metalepsis, *q. d.* Deus est, qui quasi dux Chaldaeos conscripsit, eos in aciem produxit, et in Jacobaeos venire iussit.

FACTA EST JERUSALEM QUASI POLLUTA MENSTRUIS INTER EOS, — id est facta est abominabilis, uti mulier menstrua, inquit Theodoretus et Lyranus. Vel potius, *q. d.* Hostes vicini, ut Moabites, Ammonites et alii, Jerusalem, id est Hierosolymitas, e sui medio, eque sua vicinia expulerunt in captivitatem, sicut expellit menstrua ab hominum consortio, juxta legem *Levit. XV, 19*. Hebraeus enim *נִדְּבָה* *nidda* significat elongatam et cjectam, quia excommunicatam.

Tropologice notat S. Hieronymus menstrua significare desideria et opera tum carnalia, tum sanguinaria; ac proinde eis pollutos vocari tum libidinosos, tum homicidas.

18. QUIA OS EJUS AD IRACUNDIAM PROVOCAVI. — Hebraice, *quia ori ejus rebellavi*, vel *quia os ejus exacerbavi, amaricavi* (hoc enim proprie est *כָּרַח מַרְוֵי מַרְוֵי*) et irritavi, scilicet hoc ipso quod legem ore ejus latam transgressa-erunt, minuscule Jeremie et Prophetarum contempti, provocavi eum ut ore suo ferret sententiam excidii contra me. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Addit Sanchez, *q. d.* Os Domini suavitate plenum, amarum mihi reddidi peccando. Ipsum enim sicut melle et nequitate: ast ego dum illi meum fel ad absinthium propino, ita illud amaricavi, ut in me verba fellicia, et irarum plena de cordibus, incendiis, excidio effunderet. Ego ergo ad haec ipsum meis sceleribus cogi et compuli.

Aliter Origenes, Hugo et Bonaventura: Os Domini, inquit, sunt Prophetae, praesertim Jeremias, quem toties Judaei exacerbaverunt, maxime cum ex Dei ore moneret eos ne ad Aegyptios confugerent; hoc enim ipsi eo invito fecerunt. Sunt haec verba Hierosolymae: male ergo R. Salomon putat haec a Jeremia dici in persona Josiae regis, qui monitus a Deo ne contra regem Aegypti pugnaret, parere noluit, itaque in bello occisus est, *lib. IV Reg. XXIII, 29*. Auctor *lib. De Essentia divinitatis*, apud S. Augustinum, per os Domini accipit Christum, quem Judaei tot injurias lacerarunt. Sed hic sensus est mysticus.

19. VOCAVI AMICOS. — Per amicos intelligit Theodoretus idola; Origenes, Assyrios et Chaldaeos; alii, Ammonitas; S. Thomas, amicos domesticos; optime Chaldaeus, Paschasius, Hugo, S. Thomas, Lyranus et alii intelligunt Aegyptios, qui cum vassissent in auxilium Judaeorum obsessorum a Chaldaeis, videntes eorum copias et vires reversi sunt, et Judaeos juvare non sunt ausi, aut noluerunt, ut patet *Jerem. XXXVII, 6*. Sic in hora mortis vocabimus amicos quos colimus, mundum scilicet et carnem, sed illi nos deserent. Vide dicta vers. 2.

Audivimus in Belgio nuper insignem virum, in

morte vocantem et implorantem opem uxoris: Charissima conjux, adjuva me in his angustiis; cumque illa fletus diceret: Equi possum te juvare, charissime marite, in morbo incurabili? Vocavit filium primogenitum: Fili, adjuva, eripe me ex hisce angustiis; ego pro te nocte et die laboravi, et vitam sepe periculo exposui; cumque ille pariter gemens, diceret: Uliam, mi pater, te morte eripere possem! sed hoc vires meas excedit. Vocavit secundum, deinde tertium, ac cæteros ordine filios et filias, deinde famulos et ancillas, quemque sigillatim compellans, ac ejus implorans opem: cumque singuli dolentes idam responderent, dicerentque contra mortem non esse remedium, exclamavit ille: O vanas hominum curas! o quantum est in rebus inane! ecce ego tibi, o uxor, vobis, o filii et filiae, laboravi, sudavi, vires et vitam impendi, quin et animam forte oppignoravi: et ecce hæc est merces mea, ut in hac hora ultima implorans opem vestram, non inveniam. O quam satius fuisset si Deo servivissem! si amicos in terra et in cælis parasset, qui in hoc articulo mihi adessent! O si vivere liceret, quam saperem!

QUESTERUNT CIBUM. — Supple, et non invenerunt, q. d. Fame consumpti sunt.

30. VINA, DOMINE. — Id est, benigno vultu nos aspice, miserere nostri, fer opem afflicti. Est hic apostrophe crebra ad Deum, ut ostendat Jeremias, quo in ærumnis sit fugiendum, scilicet ad Deum.

VENTER MEUS. — Hebraice, viscera mea turbata sunt, dolore scilicet, gemitu, singultu, instar aque perturbate, vel ebullientis; hoc enim est Hebraicum חֲמָרָר *chamarar*.

SUBVERSUM EST COR MEUM. — Id est, veritè se cor meum intra me ad locum, et torquetur. «Subversum» ergo, id est, dolore perturbatum et obrutum, ideoque quasi exanimatum est. Alii explicant: *Cor meum veritè se ad penitentiam*. Sed prior sensus est genuinus.

QUONIAM AMARITUDINE (cordis, puta dolore) PLENA SUM. — Secundo, verti potest cum Pagino, Vatablo, Chaldeo: *Quia rebellando rebellavi, vel amaritudo amaritudo*, id est irritavi Dominum: sic Noster vertit, vers. 18. Tertio, optime, utrumque necedendo sic explices, q. d. Doleo non tam ob mala que patior, quam quia Deum irritavi et amarificavi. Ita a Castro.

FORS (id est in plateis) INTERFECIT (hebraice שִׁחָה *schaha*, si est orbis, scilicet filius me matrem Jerusalem) GLABRUS. — Chaldeoorum.

ET DOMI MORS SIMILIS EST. — Quia ibi mei cives et filii moriuntur fame, Jerem. xiv, 18: ita Chaldaeus, Olympiodorus, Hugo et Vatablus; vel, ut alii, moriuntur domi terrore, quo mortem et gladium Chaldeoorum irumpentium in portas expectant. Sic tropologice peccator foris flagellis divinis, intus pavore damnationis concutitur, et magis concutitur in morte iurus ad iudicium.

Audi S. Bernardum (sive auctorem lib. *De Inferiori domo*, cap. xxxviii): «Undique, inquit, erunt tibi angustiae; hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia; subitus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex; intus urens conscientia, foris ardens mundus. Si iustus vix salvabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile.»

Paulo aliter S. Gregorius, III *Moral.* xxv: «Sepe, inquit, et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestionem fatigamur. Hinc est enim quod Jeremias deplorat dicens: Foris interficit gladius, et domi mors similis est. Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta configit; sed domi mors similis est, quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a temptationis sordibus munda non est.» Quam hoc verum sit quilibet in se experitur, vel expertus est aliquando.

21. ADIERUNT. — Scilicet fidei mei amici et infideles, puta Aegyptii, de quibus vers. 49. Ita S. Thomas; item vicini Idumaei et Ammonitae, ita Paschasius et Hugo, q. d. Quocumque me verto, desolatam et afflictam me invenio: si enim amicos adeo, illi subducunt se, nec me consolantur; si inimicos, illi gaudent et irridunt me.

QUONIAM TU FECISTI. — q. d. Quoniam ipsi vident te fecisse et immisisse in me hanc plagam: quos enim tu spernis et affligis, communiter homines spernunt et affligunt, idque iusto tuo iudicio et afflictorum merito.

ADDUXISTI (adduces post 70 annos desolationis, diem consolationis. — Hebraice, diem quem vocasti, id est quem nominasti, et ab aeterno designasti; quo scilicet convocabis contra Babylonem Cyrum, Persas et Medos, ut meo captivitate liberent: qui Chaldaeis hostibus meis erit dies destructionis, tuncque fient ipsi similes mei in vastitate et miseris. Ita Rabanus, Hugo, Dionysius, Lyranus.

Secundo, clarior et aptius ad preced., q. d. Vincis Aegyptiis et Idumaeis, quando mea vastatione lætantur, adduces, Domine, eundem Nabuchodonosorem, qui eos eodem modo vastabit: «et fient.» id est ut fiant, «similes mei,» uti predixit Jeremias cap. xxv, vers. 29. Hæc ergo erit dies ultionis hostibus, ut vertit Chaldaeus, nobis vero erit dies consolationis: «Letabitur enim iustus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris,» *Psal.* lvi, 11.

Nota, pro similes mei Theodoretus et Olympiodorus legunt, *hei mihi!* legerunt enim in Septuaginta, *hi mihi!* sed legendum est cum Bibliis Romanis, Complutensibus et Origene, *quasi mei*, id est similes mei, ut habent Hebraea et Latina.

22. INGERIATUR OMNIS MALUM. — Scilicet tam culpæ hostium meorum, quam poenæ eorum me affligunt, mee miserie insultando, meque cum Chaldaeis vastando et diripiendo, q. d. Recordare, considera et animadvertite, Domine, eorum in me

malitiam et injurias, ut eos punias sicut me punivisti.

VINDIAM EOS SICUT VINDICASTI ME. — Vindemiam vocat ræmationem, qua post collectionem uvarum racemi pauci reliqui colliguntur, q. d. Pari modo residuos eorum (Idumæorum et Aegyptiorum) in captivitatem vel mortem deducas, uti meos residuos deduxisti. Vide dicta vers. 5 et 12.

Dices: Quomodo Jeremias hic hostibus male precatur; hoc enim est contra charitatem, estque species vindictæ.

Respondet, primo, Hugo hæc esse verba populi

captivi; in plebe autem multi sunt mali et vindicativi.

Secundo, Rabanus, Paschasius et Dionysius imprecationem hic pro predicatione accipiunt: «vindemia,» id est vindemiabis, «eos.»

Tertio, Origenes censet hæc esse verba Prophetæ, postulantis punitionem hostium, ut per eam ipsi respiciant, et a peccatis emendentur.

Quarto et optime dicens hæc dici a Ierusalem et a Synagoga ex zelo justitiæ, iisque tantum peti ut justam vindictam exerceat Deus in hostes superbos, et infideles humiliet, ac pro meritis puniat.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Est hic secundum alphabetum carminis lugubris, quo rursus Jeremias plangit non tam regni Judaici, quam urbis Hierosolymæ et templi incendium et everstionem per Chaldaeos, præsertim vero reficit pristinum ejus splendorem et gloriam, quæ per excidium plane obscuratur, attritus et extinctus est. Ita Eusebius, Rupertus, Hugo, Lyranus (1).

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: project de celo in terram inclytam Israel, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui. 2. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, et deiecit in terram: polluit regnum, et principes ejus. 3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: averit retrorsum dexteram suam a facie inimici: et succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro. 4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: et occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiae Sion; effudit quasi ignem indignationem suam. 5. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Juda humilitatum et humilitatem. 6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, et sabbatum; et in opprobrium, et in indignationem furoris sui, regem, et sacerdotem. 7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solelemi. 8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion: tetendit funiculum suum, et non averit manum suam a perditione: luxitque antemurale, et murus pariter dissipatus est. 9. Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit et contrivit vectes ejus; regem ejus et principes ejus in gentibus: non est lex, et prophetæ ejus non invenerunt visionem a Domino. 10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virginis Jerusalem. 11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contributione filiae populi mei, cum deficeret parvulus et lactens in plateis oppidi. 12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

(1) Prosequitur Propheta calamitatem ipsius urbis Hierosolymæ descriptionem, et rursus conqueritur, primo, de gravissimis malis univærsæ genti immisissis a Deo irato, et ipso armis contra eam veluti suscipiente, 1-5; secundo, de rebus sacris profanatis, abolitis, aut destructis, 6, 7; tertio, de urbis diruta, rege et propheta sublata, incolis

lactu, macere et inedia consumptis, 8-12; quarto, de regni excidio per pseudoprophetas promotum, per hostium irasionem exacerbato, per Dei decretum consummato, 13-17.

Secundo, cohortatur Propheta ad fletum et supplicium deprecationem ad Deum, 18, 19; et proponit formulas precum, 20-23.